

P.ch. w badaniu działania chrześcijan odnosi się do prakseologii Jezusa Chrystusa, który wskazywał na trynitarne fundament swoich dzieł (Syn w Duchu pełni wolę Ojca) oraz objawiał w nich miłość Boga, prezentując zarazem postawę proegzystencjalną wobec wszystkich ludzi (→ proegzystencja); p.ch. podkreśla także kontekst hist.-społ. działalności Jezusa, w którym Jego boska prakseologia stawała się odpowiedzią na ludzkie potrzeby, a także grzech; p.ch. podkreśla, że dzieła Jezusa (→ cud, → zmartwychwstanie Chrystusa) służyły również uzasadnianiu Jego mes. misji.

Elementy p.ch. były obecne już w pismach apologetów wczesnochrześc. i Ojców Kościoła; w → apologiach chrześcijaństwa podejmowali oni analizę → praxis, wyrażającej się m.in. w doskonałym życiu chrześcijan (→ świętość), męczeństwie za wiarę czy dziełach dobroczynnych; p.ch. cechowała także późniejsza → apologetyka, która swój cel formułowała w wymiarze prakseologicznym (np. nawracania niewierzących na podstawie racji rozumowych i prakseologicznych faktów zaistniałych pod wpływem działalności chrześcijaństwa).

Współcześnie na potrzebę budowania p.ch. wpłynęły: 1° pragmatyzm amer., traktujący religię chrześc. jako nieużyteczną dla człowieka i społeczeństwa (W. → James); 2° marksizm, głoszący tezę, wg której religia ma alienować człowieka oraz ukierunkowywać jego siły na iluzoryczny świat nadprzyr., uznający działalność Kościoła za antyprakseologiczną (L. → Feuerbach, F. → Engels); 3° rozwój ogólnej metodologii nauk, nadmiernie akcentującej *praxis* w relacji do teorii, w efekcie czego status nauk. przyznawano tylko naukom o charakterze prakseologicznym (T. → Kotarbiński, J. Such); 4° teologia historii i rzeczywistości ziemskich, zwracająca uwagę na dokonania chrześcijaństwa w historii, a także dowartościowująca rzeczywistość świata i sensowność działań na jego rzecz (M.D. Chenu, G. → Thils, J.B. → Metz); 5° klimat antyintelektualny w mentalności XX w., będący wynikiem m.in.: → filozofii życia, → intuicjonizmu, → egzystencjalizmu, a przejawiający się w → irracjonalizmie i → deizmie; powyższe czynniki, przenikając do teologii, zwł. kerygmatycznej i pastoralnej, spowodowały zwrócenie uwagi nie tyle na samą wiarę, ile na życie z wiary, czyli prakt. wymiar życia chrześc., mający reperkusje w świecie; w kontekście współcz. tendencji relatywizujących wartości chrześc., które realizują dobro jednostkowe i społ. w wymiarze doczesnym i zbawczym, gł. przedmiotem zainteresowania p.ch. staje się działanie chrześcijan w kontekście zawartej w Objawieniu Bożym trynitarnej, osobowej → prawdy (III), gdyż działanie bez odniesienia do niej nie jest działaniem w pełni chrześc.; Boża prawda nie naraża człowieka na utratę osobowej godności, lecz ją zabezpiecza, ukazując tym samym nowy horyzont moralnej działalności osoby ludzkiej.

P.ch. podejmuje także analizę działalności eklesjalnej, która obok posługi słowa oraz sakramentalnej wyraża się w posłudze charytatywnej; podkreśla przy tym nieustanne jej pełnienie przez Kościół (np. działalność zakonów kierujących swoją misję bezpośrednio do osób potrzebujących pomocy); przez *praxis* Kościół dopełnia świat i zarazem transcenduje go, prowadząc do finalizacji wszelkiej działalności ludzkiej w Jezusie Chrystusie jako Λ i Ω (→ rekapitulacja); mimo różnych ocen działalności chrześcijaństwa, zwł. Kościoła kat., p.ch. uznaje, że jest ona świadectwem jego wiarygodności.

P.ch. przestrzega przed nadmierną aplikacją podejścia prakt. do teologii i zbytnim aktywizmem w sferze działania chrześc., czego przykład stanowi → wyzwolenia teologia (jedną z jej przesłanek był przesadny aktywizm polit., powstały na kanwie → politycznej teologii Metza).

A. Beauregard, *La pratique de l'interprétation théologique en praxéologie pastorale*, Pastoral Sciences 3(1984) 149-163; M. Rusecki, *Argumentacja prakseologiczna w teologii fundamentalnej*, RTK 34(1987) z. 2, 111-139; tenże, *Evolution argumentacji w teologii fundamentalnej*, RTK 41(1994) z. 2, 37-48; L. Obadia, *La part anthropologique du symbolisme religieux. Praxéologie, pragmatique et politique*, ArSR 54(2009) z. 148, 33-43.

Marian Rusecki

PRAKSIZM (gr. *praxis* czyn, działanie), kierunek filoz. podkreślający rolę działania prakt. w przekształcaniu stosunków społ., tworzenia instytucji życia wspólnotowego i rozwoju osobowości w jego ramach.

Od czasów → Arystotelesa do XIX w. dominował pogląd, że podstawowa aktywność człowieka przejawia się przez myślenie teor., tworzenie pięknych przedmiotów i działalność prakt.; I. → Kant zmienił to rozumienie praktyki, odnosząc ją do zastosowań teorii do przypadków znanych z doświadczenia, ale również do rozumowania wskazującego, co powinno zaistnieć, w przeciwieństwie do tego, co jest faktycznie; Kantowskie akcentowanie wyższości czynności prakt. nad teor. wpłynęło na poglądy niem. idealistów XIX w., a przez filozofię G.W.F. → Hegła na koncepcję praktyki proponowaną przez K. → Marksa i jego zwolenników (→ marksizm); w tym poglądzie, zw. p., wskazuje się przede wszystkim na fakt, że w toku działań praktycznych człowiek przekształca i przyswaja sobie dostępną mu sferę przyrody, przy czym następuje uprzedmiotowienie „gatunkowych sił człowieka” w produktach działania; aktywność prakt., zwł. → praca, stanowi podstawę wyodrębnienia się ludzi ze świata zwierząt oraz ukształtowania się jako istot społ.; działalność prakt. tworzy fundament, na którym rozwija się ludzka aktywność poznawcza; dla zwolenników p. pojęcie *praxis* jest naczelną kategorią filozofii marksistowskiej, na której opiera się światopoglądowy program rewolucyjnej działalności proletariatu; *praxis* utożsamiana jest tu z całością kulturowych czynności społ.; poza nią nie ma miejsca na tradycyjnie pojętą filozofię przyrody, a tym bardziej na metafizykę; obiektywnie istniejąca przyroda jest stopniowo włączana do sfery ludzkiej działalności.

T.M. Jaroszewski, *Rozważania o praktyce. Wokół interpretacji filozofii Karola Marksa*, Wwa 1974; L. Nowak, *U podstaw dialektyki marksistowskiej. Próby interpretacji kategorialnej*, Wwa 1977; R. Kilminster, *Praxis and Method. A Sociological Dialogue with Lukacs, Gramsci and the Early Frankfurt School*, Lo 1979; B. Tuchańska, FN 497-506.

Józef Herbut

PRAKTYCZNA TEOLOGIA → Pastoralna teologia.

PRAKTYCZNE CHRZEŚCIJAŃSTWO, Życie i Działanie, Życie i Dzieło (ang. *Life and Work*), praktyczny nurt ruchu ekum. dążący do współpracy Kościołów w dziedzinie ekon., polit. i społ.; 1948 połączył się z nurtem doktrynalnym (→ Wiara i Ustrój), tworząc Świat. Radę Kościołów (→ Eklezjalna Rada Kościołów); P.Ch. razem z Wiarą i Ustrojem oraz → Międzynarodową Radą Misyjną (od 1961 Komisja do spraw → Misji Światowej i Ewangelizacji Świat. Rady Kościołów) należy do gł. nurtów współcz. → ruchu ekumenicznego.

Ruch P.Ch. wyrósł z międzykonfesyjnych dążeń eur. i takich świat. organizacji chrześc. 2. poł. XIX i pocz. XX w., jak: Chrześc. Związek Młodych Mężczyzn (*Young Men's Christian Association* – 1855), Chrześc. Związek Młodych Kobiet (*Young Women's Christian Association* – 1893), Świat. Związek Studentów Chrześc. (*World Student Christian Federation* – 1895) i Świat. Związek Krzewienia Przyjaźni między Narodami za pośrednictwem Kościołów (*World Alliance for Promoting International Friendship through the Churches* – 1914); ich przedstawiciele dążyli do międzykonfesyjnego zbliżenia (i przywracania utraconej jedności kośc.) między rozdzielonymi Kościołami; przekonani doświadczeniem, że „doktryna dzieł, służba łączy”, koncentrowali się najpierw na organizowaniu współpracy kośc. w sprawach społ.-ekon. i pokojowych (doświadczenie I wojny świat.); znaczącą rolę w tym procesie odegrała 1910 → Edynburska Światowa Konferencja Misyjna; jej efektem było powstanie → Międzynarodowej Rady Misyjnej, a nast. intensyfikacja działań służących powstaniu P.Ch.

Po wybuchu I wojny świat. N. → Söderblom skierował do Kościołów specjalny apel pokojowy; w zwołanej przez niego 1917 w Uppsali konferencji wzięli udział tylko przedstawiciele Kościołów z krajów neutralnych; 1919 na konferencji Świat. Związku Krzewienia Przyjaźni między Narodami za pośred-

PRAKTYCZNE CHRZEŚCJAŃSTWO

nictwem Kościołów w Oud Wassenaar Söderblom, wzywając Kościoły do prakt. współpracy w dziedzinie pokoju i rozwiązywania problemów społ., ponowił propozycję zwołania świat. konferencji Kościołów i założenia Ekum. Rady Kościołów; 1920 doszło w Genewie do pierwszego spotkania przygotowawczego (tego samego roku także ekum. patriarcha Konstantynopola zwrócił się do różnych wyznań chrześc. z apelem o współpracę kośc. w kwestiach prakt.); jego uczestnicy nie przyjęli propozycji, co skłoniło Söderbloma do zorganizowania 1925 → Sztokholmskiej Światowej Konferencji Praktycznego Chrześcijaństwa, która powołała do życia tzw. Komitet Kontynuacji Pracy; Söderblom został jej pierwszym prezydentem, a H.A. Atkinson i A. → Keller – sekretarzami; 1928 utworzono jego centralę w Genewie; 1930 został on przekształcony w Ekum. Radę P.Ch., 1931 jej przewodnictwem objął G.K.A. → Bell; ekum. pracę ułatwiały mu osobiste kontakty m.in. z D. → Bonhoefferem oraz in. przedstawicielami → Bekennende Kirche (M. → Niemöller) i rozwijającego się świat. ruchu ekum.; prace tej rady utrudniały natomiast ówczesne antyrel. totalitaryzmy eur.: bolszewizm, → faszyzm i → narodowy socjalizm (→ Niemieccy Chrześcijanie).

Ówczesne kwestie relacji Kościoła, narodu i państwa stały się przedmiotem przygotowań do II świat. konferencji P.Ch., zorganizowanej 1937 w Oksfordzie (→ Oksfordzka Światowa Konferencja Praktycznego Chrześcijaństwa); rząd III Rzeszy nie zezwolił na udział w niej przedstawicielom Kościołów ewang., a Związek Radz. – delegacji Kościoła prawosł. (nie brali w niej udziału także przedstawiciele Kościoła rzym.kat.); tego samego roku ogół uczestników Oksfordzkiej Świat. Konferencji P.Ch. i Świat. Konferencji Wiary i Ustroju w Edynburgu opowiedział się za kontynuacją wspólnych prac przygotowawczo-organizacyjnych zmierzających do utworzenia Ekum. Rady Kościołów; ich przedstawiciele spotkali się w tym celu jeszcze 1937 w Londynie, a zebrani 1938 na konferencji w Utrechcie, utworzyli Komitet Tymczasowy Świat. Rady Kościołów (działający do czasu zwołania Zgrom. Ogólnego); jego przew. został abp W. → Temple, a gen. sekretarzem W.A. → Visser't Hooft; dalsze prace kontynuowano po II wojnie świat.; 1948 zwołano Zgrom. Ogólne oficjalnych przedstawicieli Kościołów chrześc. do Amsterdamu (→ Amsterdamskie Zgromadzenie Ogólne), gdzie w wyniku połączenia P.Ch. z Wiarą i Ustrojem utworzono Świat. Radę Kościołów.

A History of the Ecumenical Movement, Lb 1954-2004, I-III (passim); W. Schweitzer, ÖKL 989-992; R. Slenczka, HDTh III 447-468; S. Nagy, *Kościół na drogach jedności*, Wr 1985; J.A. Burgess, EKLn III 831-833; H. Döring, HdÖk II 25-28; W. Weisse, *P.Ch. und Reich Gottes. Die ökumenische Bewegung, Life and Work 1919-1937*, Gb 1991 (bibliogr.); H. Niederschlag, LThK II (1994²) 350-351; A.J. van der Bent, *Historical Dictionary of Ecumenical Christianity*, Metuchen 1994, 239-241; R. Frieling, TRE XXV 54-55; K. Karski, KChJ 293-295; P. Neuner, *Ökumenische Theologie. Die Suche nach der Einheit der christlichen Kirchen*, Da 1997, 35-38; H. Döring, RGG I (1998⁴) 1395; J. Bosch Navarro, *Diccionario de ecumenismo*, Navarra 1998 (*Ekumenizm. Mały słownik*, Wwa 2007, 366-367); M. Conwey, ECh III 273-275; K. Karski, *Od Edynburga do Porto Alegre. Sto lat dążeń ekumenicznych*, Wwa 2007, 48-49; H. Niederschlag, *Lexikon der Ökumene und Konfessionskunde*, Fr 2007, 156-157.

Stanisław Józef Koza

PRAKTYKI POBOŻNE, podstawowe obowiązki z zakresu życia duchowego członków instytucji życia konsekrowanego. KPK z 1917 (kan. 595) zalicza do nich: codzienne uczestnictwo we Mszy, odprawianie rozmyślań oraz in. ćwiczeń duchowych nałożonych przez konstytucję, cotygodniową spowiedź, częste przyjmowanie Komunii Świętej i coroczne odprawianie rekolekcji; wg KPK z 1983 (kan. 663-664) p.p. są: kontemplacja rzeczy Bożych i ustawiczne zjednoczenie z Bogiem na modlitwie, codzienne uczestnictwo we Mszy i przyjmowanie Komunii Świętej oraz adoracja Najświętszego Sakramentu, czytanie i rozważanie *Pisma Świętego*, odprawianie rozmyślań, sprawowanie liturgii godzin, specjalne nabożeństwo do Matki Bożej (m.in. różaniec), odprawianie dorocznego rekolekcji, codzienny rachunek sumienia i częste przystępowanie do sakramentu pokuty.

Bączkiewicz I 712; J.R. Bar, J. Kałowski, *Prawo o instytucjach życia konsekrowanego*, Wwa 1985, 142-148; B.W. Zubert, *KomPK II 3*, 159-163; A. Chrapkowski, J. Krzywdy, *KomPKn II 2*, 95-97.

Tomasz Wytrwał

PRAKTYKI RELIGIJNE, świadome i celowe działanie człowieka wierzącego oraz wspólnoty rel. podyktowane przynależnością do określonej religii, wynikające z wyznawanej wiary, przyjmowanych norm mor. i sprawowanego w niej kultu.

1. **Aspekt teologiczny** – P.r. mają źródło i wynikają z żywej → wiary, będącej osobową relacją człowieka z Bogiem; składa się na nie wewn. postawa człowieka względem Boga i będące jej zewn. wyrazem konkretne czyny miłości Boga i bliźniego; odpowiedź człowieka na → Objawienie, obejmująca akceptację teor. i racjonalne przyjęcie prawd objawionych, a także wejście w osobową relację z Bogiem polegającą na zaufaniu do Niego (→ posłuszeństwo wiary), jako postawa zasadnicza (nie tylko jednorazowy akt lub szereg aktów), nadaje życiu człowieka określony kształt przez przyjęcie nowego stylu życia; wpływająca na p.r. wiara ma charakter dynamiczny, egzystencjalny, angażujący i dialogowy, podlega rozwojowi, wzrostowi, pogłębieniu, doskonaleniu przez modlitwę, życie sakramentalne, udział w liturgii, zwł. Eucharystii, oraz przez czynną miłość bliźniego; p.r. świadczą o permanentnej łączności człowieka z Bogiem wyrażanej w ufnej i pokornej modlitwie (Jk 1,6; 5,15), pobożności (Jk 1,27; 2,22), przyjęciu i wypełnieniu woli Bożej oraz czynach miłości; zjednoczenie z Bogiem-Miłością (1 J 4,8) uzdalnia człowieka do życia miłością (Ga 5,6), a dobre czyny umacniają ją, czyniąc ją żywą (J 3,21), zle natomiast (zwł. pycha i zarozumiałość, J 3,19-20; 5,44; 9,41; 12,42-43) uniemożliwiają jej rozwój; żywa wiara wyraża się w konkretnych czynach („wiara, jeśli nie byłaby połączona z uczynkami, martwa jest sama w sobie”; Jk 2,17), a *praxis* chrześc. jest jej urzeczywistnieniem, zaś wynikająca z niej miłość chrześc., wyrażona m.in. w poświęceniu dla in., bezinteresownej opiece nad chorymi, zaangażowaniu w wolontariat, ma swoje ostateczne źródło i uzasadnienie w miłości Boga.

P.r. mają także wymiar świadectwa, które uwidacznia żywą wiarę przez proklamację słowa oraz potwierdzanie życiem osobowym związku z Bogiem; oznaczają naśladowanie Chrystusa, udział w Jego obóstwie (Mt 8,19-20), niesieniu krzyża (Mk 8,34), doświadczenia wzgardy, poniżenia, prześladowania i odrzucenia (Mt 10,17-25); wewn. zjednoczenie z Chrystusem i naśladowanie Go czyni chrześcijanina dla świata czytelnym znakiem żywej osobowej wspólnoty życia z Chrystusem (Ga 2,20).

J. Alfaro, *Wiara. Osobiste oddanie się człowieka Bogu i przyjęcie chrześcijańskiego postannictwa*, Conc 2-3(1966-67) 20-28; R. Rogowski, *Teologia żywej wiary*, Znak 24(1972) 1581-1594; J. Łach, „Wiara bez uczynków jest martwa” (Jk 2,26), WNZP XVI 62-72; A.F. Dziuba, *Dynamika człowieka wiary*, CT 61(1991) z. 2, 73-83; M. Rusecki, *Wiara jako odpowiedź człowieka na Boże Objawienie*, w: *Katechizm Kościoła Katolickiego. Wprowadzenie*, Lb 1995, 43-54; A.F. Dziuba, *Dynamika wiary*, Cz 1997; J. Mastej, *Od Objawienia do wiary. Personalistyczna koncepcja aktu wiary chrześcijańskiej*, Lb 2001; M. Rusecki, *Traktat o Objawieniu*, Kr 2007 (passim).

Jacenty Mastej

2. **Aspekt społeczny** – Indywidualne i zbiorowe działania (czynności) społ. nakazane lub zalecane przez → Kościół są prakt. wyrazem → religii, pełnią funkcję pośredniczącą między → sacrum a → profanum, łączą intelektualne i emocjonalne odniesienie do przedmiotu wiary oraz przyjmują różny poziom rytualizacji; p.r. są zewn. i widocznym przejawem → religijności, a przez to znakiem dostrzegalnym, wymiernym i dającym się ująć statystycznie; nie negując pierwiastka pozaempirycznego i istotowego p.r., w ujęciu społ. ukazują się ich korelacje ze zmiennymi czynnikami kulturowymi; są wyrazem zinternalizowanej kultury rel. (→ internalizacja) przejawiającej się w zachowaniach ludności; zawierają złożony zbiór czynników kulturowych i społ., zróżnicowanych